Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Соединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 81 (11579) | 1981 чылдың апрель 5, воскресенье | 1925 чылда үндезилеттинген. | Өртээ 2 көп.

СЭКП ТӨП КОМИТЕДИНДЕ

СЭКП-ниң XXVI съездизиниң шиитпирлеринге дүүштүр ажылчы чоннарның чагаалары болгаш саналдары-биле ажылды улам ыңай экижидер талазы-биле хемчеглер дугайында

Партияның массалар-биле дайын харылзаазының эң чугула оруу болур ажылчы чоннарның чагааларының болгаш саналдарының кайгамчык улуг ужур-дузазының дугайын СЭКП-ниң XXVI съездизинге эш Л. И. Брежневтиң илеткелинде айыткан. Хамаатыларның чагаалары, дилегleри болгаш хомудалларын сагыш човангыр, киҥээнгейлиг ёзулуг-биле көөрүп партия ажылдакчы бүрүзү чоннуң мурнунга, партияның мурнунга болдунуп хүлээлгези кылдыр көөр ужурлуг.

Партияның XXV болгаш XXVI съездилериниҥ аразында СЭКП ТК-га 3 миллион ажыг чагаалар киргеп, ТК-га барып 100 муң кижилерни хүлээп ап, чугаалашкан. Ол-ла үениҥ дургузунда чер-черниҥ партия организациялары хамаатыларның 15 миллион чагааларын болгаш элс-биле киргеп биледиришкиннерни чугаалажып көөрүп. СЭКП-ниң XXVI съездизиниң адрезинге 270 муң ажыг чагаалар, байыр чедиришкиннери, күш-ажылчы рапорттар киргеп, олар чурттуң хөгжүдүлезиниң социал-экономиктиг айтырыгларын шиитпирлээринге ажылчы чоннарның ханы сонуургалдын, күрүвениң болгаш нитилелдиҥ ажыл-херектериниң дугайында оларның сагыш салыышкыны илертейлеп турар. Ажылчы чоннарның хөй саналдарын болгаш сүмелерин съездиҥ документилерин белеткээринге ажылдаан.

Байдалды эки билип алырыга партия, совет ажылагый организациларының болгаш хөй-ниити организацияларының ажылын улам боттуу-биле үнелеп көөрүнге, четпестерин ылаптыг эскерип, оларны чайладырынга аргаларын тывырынга, СЭКП-ниң ленинчи үглениишкинниҥ болгаш негелделиг көрүктү улегрейлевейн, негелээр болгаш шүүмүлээҥин ээлп истеп сүрер көрүктериниң фактыларын, ажылда четпестериниң дугайында мелээлерни чагааларга аймтаның чилиибиле көрбейн турар. Хамаатыларның чагаалары сайгарып көөрүнүң доктаатынган чүрүүмүн сагывас көрүктүң таварылгалары база бар.

СЭКП Төп Комитединиң докладчызы болза:

1. Хамаатыларның чагаалары, дилегleрин болгаш хомудалларын сагыш човангыр, киҥээнгейлиг ёзу-биле көөрүп партия ажылдакчы бүрүзү чоннуң мурнунга, партияның мурнунга айыттынган эргелерин боттандырар аргаларының бирээзидир.

Хамаатыларның чагаалары-биле болгаш саналлары-биле ажылды партия болгаш совет органнар, ажыл-агый болгаш хөй-ниити организациялары сөөлгү чылларда боттуу-биле экижиткен. Ол чорук күш-ажылчы коллективтерге, албан черлериҥе болгаш организацияларга күш-ажылдың база амыдыралдың эки байдалдарын, мораль-психологтуг калык байдалды тургузарынга, бүдүрүлге планнарын чедиишкиниҥ күүседиринге биче эвес идиглиг болган.

Ооң-биле чергелештир дамаатыларның чагаалары база аас-биле киргеп дилегleрни чугаалажып көөр талазы-биле ышкыры четпестер күрүнеп, ажыл-агыйның болгаш хөй-ниитиниҥ чамдык топ органнарында, чер-черниҥ партия, совет болгаш өске-даа организацияларында бар болуп турарын СЭКП ТК демдеглээн. Дүрүм ёзугаар дилегleрни, үнелеринi барымдаалыг биллиришкиннерни тоомча чок дүжүметсиҥ ёзу-биле көөрүнүп, мурнунда берген даазаашкынарын күүсетпезинiҥ фактыларын боллуруп турар чорук үстүнде турар организацияларга база албан черлериҥе чедир хомудаар, боттарының дилегleрни хандырарын чедип алыр дээш ырак оруктарга чоруур кылдыр хамаатыларны албадап турар.

Ажылчы чоннарның чагааларын чугаалажып көөр талазы-биле дүжүметсиҥ болгаш чылзыр чорук болдуруп турар албан-дужаалдыг кижилерниҥ хөделиишкиниҥерiн үнелеп көөрде чамдык партия болгаш совет органнар ёзулуг принциалдыг болгаш негелделиг чорукту улегрейлевейн, негелээр болгаш шүүмүлээҥин ээлп истеп сүрер чоруктарының фактыларын, ажылда четпестериниҥ дугайында мелээлерни чагааларга аймтаның чилиибиле көрбейн турар. Хамаатыларның чагааларын сайгарып көөрүнүң доктаатынган чүрүүмүн сагывас чоруктуң таварылгалары база бар.

СЭКП Төп Комитединиң докладчызы болза:

1. Хамаатыларның чагаалары, дилегleрин болгаш хомудалларын сагыш човангыр, киҥээнгейлиг ёзу-биле көөрүп, мурнунда берген даазаашкынарын күүсетпезинiҥ фактыларын боллуруп турар чорук үстүнде турар организацияларга база албан черлериҥе чедир хомудаар, боттарының дилегleрни хандырарын чедип алыр дээш ырак оруктарга чоруур кылдыр хамаатыларны албадап турар.

Ажылчы чоннарның чагааларын чугаалажып көөр талазы-биле дүжүметсиҥ болгаш чылзыр чорук болдуруп турар албан-дужаалдыг кижилерниҥ хөделиишкиниҥерiн үнелеп көөрде чамдык партия болгаш совет органнар ёзулуг принциалдыг болгаш негелделиг,

ШҮГҮМЧҮЛЕЛДИГ САНАЛДАРЫ БОТТАНДЫРАР

СЭКП-ниң XXVI съездизинге партия Төп Комитединиң Чингине секретары эш Л. И. Брежневтиң кылаавы СЭКП ТК-ның Отчёт илеткелинде партийжи ишти амыдыралдын, ылангыя шийтпирлер күүселдезинии, хуралдарга база конференцияларга коммунистерни шүгүмчүлелдиг саналдарын амыдыралга боттандырарының айтырыгларынче база улуг кичээнгей салдынган. Леонид Ильич мынча дээн: «Ол саналларыны утказы партийда болгаш чүртте кылдының турар-бүгү чүүлдер дээш, боттарының ажылы дээш коммунистерниң харыысалгалыг болурунуң дугайын чугаалап турар. Хуралларның, конференцияларның болгаш съездилерниң киржикчилери партийжи сөңгүлдалыг организацияның ажыл-чорудулгазын бедик негелделни-биле үнелеп көргенер. Четпестерни болгаш ээдип кылдыымаан чүүлдерни шүгүмчүлээнер. Үнелиг хөй саналдарны чугаалаан.

Бүгү чүрттазында ышкаш, бистии республиканың коммунистери база-ла отчёт-сөңгүдалыг хуралдарында болгаш партконференцияларга шүгүмчүлелдерни кылып, янзы-бүрү хөй санныг саналдарны киргеннер. Олар партияның болгаш чазактың шийтпирлерин амыдыралга боттандырарынче, партия, совет болгаш ажылагый органнарының база эскеда хөй-ниити организацияларының ажыл-чорудулгазын экижидеринче угланган.

Чамдык бүдүрүлгелерде күш-ажылды багай организастап, фонд эгидилгези чаяыс болуп, бүдүрүлге күүлерин четпес шиңгээдип ап турарының болгаш ажылдың ажыктыг база шынарын бедидерииниң айтырыглары четпес шийтпирлеттинип турарын коммунистер демдеглээн. Ылангыя В. И. Ленин аттыг «Тыва даг-дүгү» комбинаттың рудниглиг коммунист С. О. Салчак, энергия цехинде парторганизация секретары Г. И. Сваильная болгаш эскеда коммунистер үстүнде айтырыгларның дугайын тоолгай шүгүмчүлээш, күш-ажылды организастарының, кижилер-биле ажылды чогуур деңнелге тургузарының эргежок чугулазынче кичээнгейин утландырганнар.

Кызылдың № 3 АТБ-зинин чолаачызы В. А. Жбанов Кызыл—Абакан аразының орууның байдалын экижидеринин, чолаачыларның ажылдаарыга, дыштанырыга таарымчалыг байдалды тургузарының, базаларга чүүкту дүжүреринии база чүдүреринии дүргедедириниде болгаш эскеда четпестерниң дугайын шүгүмчүлээн.

Көдээ ажыл-агыйның хөгжүлдезинде улуг четпестерни коммунистер «ийи-биле шүгүмчүлээнер. Мында аргаларны болгаш күрлавырларны ыракта чедир ажыглавайн турар, малдың баш саны шоолуг өспээн, оон продуктулуу чаяыс, төрүүр үүс малга онаашпыр ап турар чаш тел эвээш. Мал ажылында механизацияның дериелги чаяыс, талевилел ёзугаар чангыс аай хевирииң бермаларын түзар, малчыларның амыдырал-чурттаалгазын болгаш хандырылгазын экижидер талазы-биле кичээнгей кошкак дээрзи санал-оналдарга илереелеттинген. Чижээ, «Большевик» совхозтуң сүт-бараан фермазынга улуг кажааның тудуун ийи чыл хире уламчылаш, дооспазының ында сураглыг саавчы Т. Д. Кара-Сал шүгүмчүлээн, ол ышкаш ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг совхозтуң Кара-Булуң фермазының эргелекчизи Ф. А. Родионова бодунуң саналынга бүгү талазы-биле таарымчалыг инек база бызаа кажааларын тударының айтырыгынче кичээнгейин утландырган. Чер ажылыны культуразыя бедидеринче, эки шынарлыг үрезинерии белеткеп тарыырынга, сугтаттыг черлерни чөп ажыглаарынче, механизатор кадрларны белеткээринче кичээнгейни күштелдиреринге холбашкан шүгүмчүлелдер, саналдар бар болгулаан.

Партияның Кызыл хоорай, районнар организацияларыя хуралдарга болгаш конференцияларга коммунистерниң шүгүмчүлелдерии болгаш саналдарын янитилештирип, анализтеп көргеш, оларны боттандырар талазы-биле хемчеглерни ажылдап кылгаш, күүселдиң эгелээн. Министерстволарның, каттыжышкынынарның, эргелелдериии, ведомстволарның адрезиниге болган шүгүмчүлелдерии оларже чоруткан болгаш оон күүселдезиин партия, совет органнар доктаамал контрольга алган.

Партияның XVIII область конференциязынга болган шүгүмчүлеллерии болгаш саналдарыны боттандырар талазы-биле хемчеглерии ап турар. Ол конференцияның делегаттарының кылган шүгүмчүлелдиг саналларын канчаар күүселтиниң турарының дугайында партия, совет органнар доктаамал контрольга алган.

Партияның XVIII область конференциязынга болган шүгүмчүлеллерии болгаш саналдарыны боттандырар талазы-биле хемчеглерии ап турар. Ол конференцияның делегаттарының кылган шүгүмчүлелдиг саналларын канчаар күүселтиниң турарының дугайында айтырыгны чоокта чаа СЭКП обкомунуң ийиги пленумунга дыңнаан. Делегаттарның шүгүмчүлеллериие айыттынган планнаашкында, үлетпүрүнүң, тудугнуң, транспорттуң ажылында, көдээ ажыл-агыйда, чонның амыдырал хандырылгазында четпестерни үр үе эртпээн-даа болза, оларны чайладыр талазы-биле чамдык ажылдар чоруттунганын аңаа демдеглээн.

Отчёт-сөңгүдалыг партия хуралдарынга, партконференцияларга коммунистерниң кылганы шүгүмчүлелдиг саналдарын боттандырар талазы-биле улус ажыл-агыйының бүгү адырларынга холбаштыр боттуг чугула хемчеглерни амгы үеде ажылдап кылган. Ынчалзажок бир эвес оларның күүселдезии организаставаас болза, хемчеглер сазыын кырынга артар деп чүве база билдингир. Ынчангаш оларны амыдыралга практика кырынга боттандырары эң чугула харыысалгалыг сорулга болур.

СЭКП хооркому, райкомнары болгаш партия эге организациялары коммунистерниң шүгүмчүлеллери болгаш саналдары чер-черде канчаар күүселтиниң турарын кошкаш дивес контрольга алыры эргежок чугула. Ажыллап ылган хемчеглеринии күүселдезиниң дугайында ажыл-агыйларның, министерстволарның, ведомстволарның база күрүне болгаш хөй-ниити организацияларының, специалистерниң, инженер-техниктиг ажылдакчыларның дыцналгыларын партия комитеттериниң бюроларынга, коммунистерниң хуралдарынга ёй-ёйде ап турар херек.

Партияның область база хоорай, районнар конференцияларынга, отчёт-сөңгүдалыг хуралларга республика организацияларының адрезиниге коммунистерниң кылган шүгүмчүлелдиг саналларының канчаар күүселтиниң турарының дугайында партия, совет болгаш ажыл-агыйлың органнары СЭКП обкомунуң киллистериниге бижимел информацияларны бо чылдың май-июнь айларда киирген турар ужурлуг. Эрткен чылдарның практиказында алырга, чамдык ажылагый органнары ол дугайында сагыш салбас фактылар база турган. Чижээ, партияның XVII область конференциязының делегаттары Тыва автооруктар тудуунуң болгаш ажыглалының эргелелиниң ажылдакчылары оруктарны тударын база сөптелгезин четпес чорудуп турарын шынгыы шүгүмчүлээн турган. Ынчалзажок бир эвес оларның күүселдезиниң организаставаас болза, хемчеглер сазыын кырынга артар деп чүве база билдингир. Ынчангаш оларны амыдыралга практика кырынга боттандырары эң чугула харыысалгалыг сорулга болур.

СЭКП хооркому, райкомнары болгаш партия эге организациялары коммунистерниң шүгүмчүлеллери болгаш саналдары чер-черде канчаар күүселтиниң турарын кошкаш дивес контрольга алыры эргежок чугула. Ажыллап ылган хемчеглеринии күүселдезиниң дугайында ажыл-агыйларның, министерстволарның, ведомстволарның база күрүне болгаш хөй-ниити организацияларының, специалистерниң, инженер-техниктиг ажылдакчыларның дыцналгыларын партия комитеттериниң бюроларынга, коммунистерниң хуралдарынга ёй-ёйде ап турар херек.

М. ТАХВАТУЛИН.
СЭКП обкомунуң партийжи-организастыг ажылдар киллизиниң инструктору.

Бөгүн — Геологтуң хүнү

ЧЕРНИҢ БАЙЛААН — ТӨРЭЭН ЧУРТКА

«Чурттуң девискээрин геология талазы-биле шинчилээр, минералдыг чиг-эт курлавырларының, бирги ээлчегде байлактарның шинчилеттинген курлавырларын улгаттырар талазы-биле ажылдарның шапкын хөгжүүрүп хандырар».

(ССРЭ-ниң экономиктиг болгаш социал хөгжүлдезиниң Кол угланыышкыннарындан).

Тываның геология-шинчилел экспедициязының ажылдакчылары боттарының профессионал байырлалы — Геологтуң хүнүн ажыктыг казымалдарны дилеп тыварының талазы-биле чедиишкиннери-биле үткүп турарлар. Олар СЭКП-ниң XXV съездизиниң шиитпирлерин амыдыралга боттандырар дээш социалистиг чарышты калбартканаш, 1980 чылдың болгаш оңгу беш чылдың-даа социалистиг хүлээлгелерин хуусаадан эрте күүселткен.

Беш чылдың иштинде тыва геологтар 187 мун погон метр шинчилел орумнээшкинии кылган, чер иштиниң 6900 погон метр казыышкынарын, 319 мун кубометр оңгарларны каскан, 30.000 дөрбелчии метр девискээрии геогидрологтуг чуруккa тырттырган болгаш 800 мун ажыг хевирии анализтерин кылган. Оон-биле кады геология-шинчилел ажылдарының ажыктыы база улгаткан. Чижээ, экспедициянын коллективи Саында даг-дүгү бар черии девискээрин долузу-биле шинчилеп доозан. Оон курлавырларын ССРЭ-ниң курлавырлар талазы-биле күрүне комитеди бадылаан болгаш оңу келир үеде ажыглап эгелээриле үлетпүрге дужаагаи. Ол ышкаш цемент бүдүрелиге чугула чугай даштыг болгаш дой доңуракты черлерни кыска хуусаада шинчилеп тыпкан. Анаа үндезилээш, Чаа Шагаан-Арыг чоогунга цемент заводун тудар. Чести болгаш молибдении шинчилеп тыварының хемчээли барык ийи катап улгаткан. Ол байлактарның курлавырларын тодарадырының эрткен чылда планы хуусаадан эрте 130 хуу күүселтиниген. Кобальтының болгаш никельдин хөй курлавырлыг чаа черлерии шинчилеп тыпкаш, «Тыва кобальт» комбинатка дамчыдып берген.

Беш чылдың дургузунда экспедициянын гидрогеологтары республиканың көдээ ажылагыйының чагыларын база чедиишкиниг күүселткен. Тываның кандаашкыныг районнарында 1350 мун гектар девискээрлериниң чер иштиниң сугларын тыпкан, барыын районнарга келир үеде курорттарга ажыглаар аржаан сугларны шинчилеп эгелээн. Кызыл хоорай девискээрииден ижер сугнун курлавырын тодараткан, совхозтарга 20 кудуктарны хүлээдип берген болгаш эскеда шинчилел ажылдарын кылып чоруткан. Алюминий кылыр чиг-эт-биле байлак черии болгаш Чадаана разрезиниң чоогундан хөмүр-даштыг, тууйбу кылыр дой довуракты дерт черии шинчилеп тыпкан. Геология-шинчилел ажылдарының түңнелинде янзы-бүрү казымал байлактары-биле келир үеге эргежок чугула девискээрлерни тодараткан.

Үстүнде айыттынган чедиишкинниг түңнелдер кижилерниң, хамыктың мурнунда геологтарның болгаш бүдүрүлге хоочунарының ачызында чедип алдынган. Мастерлер П. С. Анисимов, Х. А. Чатаулин, В. А. Смольский оларның бурильщиктер бригадалары, Н. С. Холяловтуң дагжылар бригадазы хамаарыжыр. Бо коллективтер ай санында планныг даалганы 110—117 хуу чедир күүселдип турар. Геологтар болгаш техник-геологтар Г. Г. Дорошенко, В. М. Забелин, В. И. Семенов, В. А. Габеев, гидрогеологтар — Н. А. Фесенко, С. К. Кыныра, А. Н. Козелков, М. С. Сат, Л. Л; Данченко, Р. Г. Шайдулин, А. В. Касимова олар чогаадыкчы ёзу-биле кызымаккай ажылдап турарлар. Бисте аныяк специалист геологтар А. А. Русанов, Н. И. Горбунова, В. И. Вертипрахов, А. Г. Сафин, И. В. Глушкова, геофизиктер А. С. Кол, В. С. Кваша, Н. Я. Леляк болгаш өскелер-даа база үре-түңнелдиг ажылдап турарын демдеглээр херек.

Экспедиция лабораториязының (эргелекчизи З. Ф. Аврупкая) коллективи республиканың минералдыг курлавырларын шинчилеп көөрүнге геологтарга дыка улуу-биле дузалап турар. Ол лаборатория рудаларның шынарын, физиктиг тургузуун ялередип турар. Минералог З. И. Гуменюк, химиктер Н. П. Кравцова, А. М. Корж, Л. М. Коренкова, спектроскопистер Е. П. Ершова, геофизик Д. Д. Капанова үр чылдарда, үре-түңнелдиг ажылдап, бедик мергежилдиг специалистер дээрзин ажыл-херээ-биле бадыткап турарлар. Шыйыкчы В. Я. Чернова, машинакчы В. П. Разумова болгаш өскелер-даа чер байлаан шинчилээриге улуг дузаны көргүзүп турарлар.

Кылдынган чүүлдер хөй, чедиишкиннер эвээш эвес-даа болза, ам-даа мурнувуста улуг сорулга барын билир бис. Геология-шинчилел ажылдарының хемчээлин улгаттырар болгаш ажыктыг чоруун бедидер дээш бистин хөй кижилиг коллектививис партияның XXVI съездизиниң шиитпирлериге дүүштүр республиканың будуруқчу күштерии улам улгаттырарынга, оон минералдыг чиг-эт байлааның курлавырларын шинчилеп тыварынга идиглиг, боттуг хемчеглерни ажылдап кылгаш, амыдыралга боттандырып эгелээн. 1981 чылда хоовар металлдар-биле байлак черлерни, Чаңгыс-Халыының хөмүр-дажын, Ак-Сугнуң чезин, а ол ышкаш Шивилиғниң аржаанарын шинчилел тываарын доозар ужурлуг. Ол ышкаш мурнунда тыпкан алдыныг, честиг, полиметаллдыг өске-даа казар байлактарлыг черлерниң курлавырларын тодарадыр, 4000 дөрбелчии метр девискээрлиг черлерниң геологтуг чуруун тургузар, тудуг материалдарын болгаш чер иштиниң суун дилээр ажылдарны уламчылаар. Бо бүгү сорулгаларны күүседирде улуг күштүң үндүрери болгаш бүгү аргаларыны доолдур ажыглаары билдингир.

Экспедициянын ажылдакчылары Геологтуң хүнүн демдеглеп тура, 1981 чылдың башгайгы квартализың социалистиг хүлээлгелерин чедиишкиниг күүселткенин Төрээн чурткa айыткап турарлар. Ол дээрге Тываның геологтарының бүгү он бирги беш чылда база-ла чедиишкиниг ажылдап шыдазарының бадыткалы-дыр.

Чер иштиниң байлак коммунистиг тургузуушкунга бараан болдурары-биле шинчилел тыварының талазы-биле СЭКП-ниң XXVI съездизиниң шиитпирлериниң бистиң экспедициянын коллективи, оон геологтары амыдыралга чедиишкиниг боттандырар дээш социалистиг чарышты улам калбартып, чүгле коллектив эвес харын база түс-түс кижилер хууда социалистиг хүлээлгелерни алгаш, оңу күүседир дээш кызымаккай ажылдап турарлар. Оон түңнелинде республиканың девискээринден казар байлактарлыг чаа-чаа черлерниң тыптыры чигзиниг чок. Ол дээрге бистиң эң чугула сорулгавыс боон турар.

П. РОЛДУГИН.
экспедициянын геологтар хамдизиниң начальнигы.

ТАҢДЫ КЕЖИИ

Репортаж

Шаанда болза тыва улус «таңды кежии» деп чугаалаш, оон аң-мении, катчимизин үнелээнии ол деп билир чораан болгай. Ынчалза-даа эң баштайгы тыва бурильщик Дүмен-Хөөнуң чугаалааны-биле алырга, таңды-тайгалар чүгле оларның-биле эвес, харын оон-даа артык эртине — казымал байлактар-биле долдуган, оон ёзулуг шыгжамыры боор.

Элегес суурга марттың бир соолгу хүнүвле чеде бээрвиске, кудумчуларның хары эрип, малгашталган-даа болза, оон ынай, Таңды-Ууланың эдектеринде, хар кижиниң караан чылчырыктадып турар, эриввээн хевээр чылдар болду. Хову-Аксыиче баар оруқ оон ынай улам-на бедип бар чылары илден апаар.

Красноярскиниң геология эргелелиниң Тывада каттышкан экспедициязының № 18 бөлүүнүң конторазы «Тыва кобальт» комбинаттың чаа хоорайжыгажында эвес, а эрги суурда, Огнёвкада турар.

Чаңчыл ёзугаар байырлал будуүзүнүн айтырыгларын салырывыска бөлүктүң улуг геологу Александр Леонидович Кононенко:

— Бистер бо чылдан эгелээш, Сөңгу рудникте ажылдап турар бис. СЭКП-ниң ээлчеглиг XXVI съездизиниге алдар кылдыр курлавыр тып ялередиринии ийи ай программазын дооскаш, комбинатка түңнээлип бээр хүлээлгевисти хуусаадан эрте, февраль 18-те күүселтиниес — деп, чугаалады. —Ынчларга эрткен, оңгу беш чылды база-ла хуусаадан эрте, июнь айда күүселткен бис.

Бисте үш бригада бар. Оларның аразынга социалистиг чарыштың чыдар черлери тывылган. Хөмүр-даштың шинчилеп тып каан курлавырларының хемчээли 200 млн. тоннадан дээ берген.

⊙ Курскиниң магниттиг аномалиязының болгаш Коми АССР-ниң девискээрлериниде бедик шынарлыг алюминийниң чиг-эдин тып белеткээн. Ол мышкаш боралуг руданың, йодбромнуг сугларның болгаш клавиктиг шпаттың шинчилеттинген курлавырлары тус-тус черлерде немешкен.

⊙ БАМ зоназында геологтар хөй ажылдарны кылып турар. Чес-биле байлак Удокан. Холодниконуң көргүлчүн-шиик, Чульмаканның хөмүр-даш-биле байлак черлериниң курлавырын шинчилел, илередиринии ажылды доеступ турар. Чара-Токкин районунда демир рудазының дыка хөй курлавырын тыпкан.

⊙ Якутияга оңгу беш чылдың дургузунда Мамонт-Таёлга деп черде хөй ак-коргулчуннуу шийчилел тыпкан болгаш Хабаровск крайда ак-коргулчун рудазының перспективазын калбарткан.

⊙ Черден казып тывар байлактарны илередиринге Черниэн-не хандыр өрүмнээри улуг ужур-дузалыг. Амгы үеде Колыскиниң геологтары Черже 10 км ажыр хандыр өрүмнээшкинии кылганнар. Черниң изиг кадынче кым-даа ол хире хандыр өрүмнээшкинии кылып көрбээн турган. Моон сонгаар Чер иштинче өрүмнээшкинии хемчээли 15 км чедер.

Геологтар Л. В. Иноземцева, Э. Ф. Шутова, бурильщиктер А. М. Мозолья, В. В. Жуков, Ю. П. Морозов, Н. Г. Федяев болгаш өскелер-даа Геологтуң хүнүнге алдар болдурган социалистиг чарыштың муруиуку одуруун эзлээннер.

Таңды-Ууланың сыныарының сиртинде тургустуган суургаларда ажыл дүн-хүн чокка соксавас. «Тыва кобальт» комбинат Төрээн чурткa үнелиг продукцияны үзүк-соксаал чокка берип турар. Ол дээрге геологтарның берге-даа болза, хүндүлүг ажыл-херээниң чедиишкиниг будуп турарының херсизин-дир.

Т. МОҢГУШ.

ЧУРУКТАРДА: (үстүнде) улуг геолог А. Л. Кононенко болгаш геолог Э. Ф. Шутованың минералды шинчилеп турары; мастер С. Г. Козловтуң бригадазында; бригадир П. С. Анисимов (солагай талазындан бир дугаарында) болгаш бурильщиктер Ю. П. Морозов, Н. Г. Федяев олар.

А. ЗАЙЦЕВТИҢ фотолары.

Бүгү-эвилел маршруду

Тайга-сында болгаш далайда-даа, тундрада болгаш ырак-узак өскө-даа черлерде геологтар демир, хөмүр-даш, нефть, газ-биле болгаш өскө-даа чүүлдер-биле байлак черлерни ажыдып чоруп турарлар. СЭКП-ниң XXVI съездизинге салдынган сорулга — чурттуң экономиказының чиг-эт базазын быжыглаарынга оларның кииреп үлүү улуг.

ЭҢ ХАНЫ ӨРҮМНЭЭШКИН

Тюменьниң геологтары профессионал байырлалының бүдүүзүнде Ортаакы Обь девискээринге эң ханы черни үттээш, дөрт мун ажыг метр чер иштиниң породазының хевирии үжүлганнар. Ол эң ханы өрүмнээшкинии Правдинонуң нефть-газ шинчилээр экспедициязының мастер Н. Скрябин удуртkан бригадазы кылган.

... Мастер бодуң сөңгу метрлерни өрүмнээн. Төлевилээн черинге чедип турда өрүмнээшкин хенертен дыка хүргеден, чиигей берген. Ол дээрге бедик базыышкынныг хос черде четкенинин илдэн демдээ-дир. Ынзыг таварылга үеринде частырыг чок, улуг мергежил-биле ажылдаар апаар. Бичии-ле частырыг кылыр болза, авария болуу берип чадавас. Бригада шылгалданы эки түлүп эрткен болгаш түскай дериг-херекселдер-биле скважинаны «оожургадып» алган.

Ол коллективке ындыг харыысалгалыг даалганы бергении таварылга эвес. Анаяк мастер Н. Скрябин нефть-биле байлак дыка хөй черлерни тываарынга киришкен. Оларның аразында Үстүү-Шапшинний, Сөңгу-Салымның, Ортаакы-Казымның болгаш өскө-даа черлерниң нефть-биле байлак девискээрлери бар.

Өрүмнээшкинии чедимчелиг болганы таварылга эвес: чуртта ийиги тонна бүрүзүнде казын тып турар Ортаакы Обь девискээринде нефть-биле байлак бир чер тывылганын чер иштинден үнген порода көргүскен.

Онгу беш чылда Главтюменьгеологияның коллективиниитизи-биле Тюменьниң нефть-газ комплекизинин картазынга нефть-биле байлак бежен ажыг черлерни демдеглеткен. Ынчалза-даа ол черлерниң эң-не хандыр өрүмнээни үш мун метрден хаяы эвес боон турган.

Геологтар партия съездизинин шиитпирлерин күүседирибиле черни улам-на хандыр өрүмнээриниң аргазын ажыглап турарлар.

В. ЖИЛЯКОВ.
ТЮМЕНЬ.

Саннар, факпылар

⊙ Геологтуң хүнүн ССРЭ-ниң Дээди Советиниң Президиумуиун 1966 чылдың март 31-деги Чарлыы-биле доктаадып тургускан болгаш чылдың апрельдиң баштайгы воскресеньезинде демдеглеп турар.

⊙ Онгу беш чылдың дургузунда чурттуң геологтуг картазынга нефть болгаш газ-биле байлак 160 ажыг черлер чуруттунган, оларның иштинден 50 черни ажыглаар эгелээриие белеткээн.

⊙ Хөмүр-даш шинчилеп тывары дыка калбарган. Донбасста, Кузбасста металлургия үлетпүрүнүң калбаа-биле хереглеп турары технологтуг хөмүр-даштың чыдар черлери тывылган. Хөмүр-даштың шинчилеп тып каан курлавырларының хемчээли 200 млн. тоннадан дээ берген.

⊙ Курскиниң магниттиг аномалиязының болгаш Коми АССР-ниң девискээрлериниде бедик шынарлыг алюминийниң чиг-эдин тып белеткээн. Ол мышкаш боралуг руданың, йодбромнуг сугларның болгаш клавиктиг шпаттың шинчилеттинген курлавырлары тус-тус черлерде немешкен.

⊙ БАМ зоназында геологтар хөй ажылдарны кылып турар. Чес-биле байлак Удокан. Холодниконуң көргүлчүн-шиик, Чульмаканның хөмүр-даш-биле байлак черлериниң курлавырын шинчилел, илередиринии ажылды доеступ турар. Чара-Токкин районунда демир рудазының дыка хөй курлавырын тыпкан.

⊙ Якутияга оңгу беш чылдың дургузунда Мамонт-Таёлга деп черде хөй ак-коргулчуннуу шийчилел тыпкан болгаш Хабаровск крайда ак-коргулчун рудазының перспективазын калбарткан.

⊙ Черден казып тывар байлактарны илередиринге Черниэн-не хандыр өрүмнээри улуг ужур-дузалыг. Амгы үеде Колыскиниң геологтары Черже 10 км ажыр хандыр өрүмнээшкинии кылганнар. Черниң изиг кадынче кым-даа ол хире хандыр өрүмнээшкинии көрбээн турган. Моон сонгаар Чер иштинче өрүмнээшкинии хемчээли 15 км чедер.

Съездиге ол дугайын чугаалаан

ЦЕГИМ–БАЖЫҢЫМ

«Кижи бодуюн амыдыралының үштүк биринден эвээш эвес кезиин эрттирип турары завод, ферма—ол кижиниң бажыны-дыр. Ажылдаар черден амыдырал хандырыгла болгаш столоваяга чедир маңаа бүгү-ле чүве таарымчалыг, үениң негелдезинге дүүшкен турар ужурдуг».

(СЭКП-ниң XXVI съездизинге эш Л. И. Брежневтиң илеткелинден).

Горькийниң автозаводундан чаңып келгеш, бир-ле дугаарында ажылдаар столум кырын эмнелеп алдым дел, СЭТА-ның корреспондентизи В. Ионов бижээн. Херек чок салазыннарны октагылапкаш, столум кырында шилги кижилерни ойтур чүлүп каапкам. Ол бүгүнү ынчалдыр кылып алган, ажылчын Д. Федоровтуң мынча дел чугаалаанының кайы хире шынныын билип алдым: «Арыг-шевер — эки хөөнүүн үндезини, ынчан ажылдап турда амыр-ла болдур ийнзе».

Цех комиссиязы Д. Федоровтуң ажылдаар черинге бо чылын база тергиин эки үнелеп берген. Оон дериг-херекселдери, чап-чаа дозулап каан чүве дег, чайыннаныл чылар, кижи эртер черлери арыг тас. Дмитрий Яковлевичиниң хайгаарал турары хоюглаарының автоматтыг шугуму будүүрүлге корпузунда шоолуг эвес черни эзлеп турар болзада, ажылдаар черлерин үлегерлиг тургузар дээш мынча бүгү коллектив демисежип турар.

Федоровтуң ажылдап турары башкы өзектер цеги корпуста 25 муң ажыг дөрбелчин метр шөлдү эзлеп турар. Оон 19,5 ажыг дөрбелчин метрин будүүрүлгеле берген, анда металларны арыглап, кезип, хоюглап турар. Цехтиң делгем эртер черлеринде, хоорайның оруктарында ышкаш, электрокаралар, чүдүрүкчү машиналар шуужуп чоруп турар. Бок, хир-чэм черле бар болбайн аян. А ол канчаардаа аажок улуг шөлдү чүгле ийи кижи аштап, арыглап турар.

Ажылдап турар черинге корум-чурум дээш кижи бүрүзү чүгле бригадириниң, участок начальнигиниң мурунга эвес, а хамыктың мурунда эзлегге ону халап келир ажиинң мурунга харыысалгалыг. Ажылдаар черни хүниүн-не арыглап аштаар, неделяның сөөлгү ажылчын эзлүзөнде азы байырлал мурнунда, бажыңга сагыш човангыр эзлер ышкаш кол арыглаашкыны чорудзар. Чүп каян, чамдык херек апарган черлерин дозулаан участоктарны цех комиссиязыңа көргүзүп хүлээдир, ол дээш кижи бүрүзү беш балланыг системә ёзугаар үнелелди алыр, ол дугайын кижилер тускай стеяддиден билип, көрүп алыр.

Кол арыглаашкыга хөй үе-шак үилүбес дээш, бокту кижи бүрүзү бодуюн ажылдаар черинге бөлүп алыр. Ол шуут чаңчыл болу берген. Металлдар артынчыларын — бир хааржакка, а артынчы материалдарны — эске хааржакче урар. Ол хааржактарны улус салчаштырбазын дээш ангы-ангы аннерлиг кылдыр будаан.

— Кажан коллектив бедик культураның цеги дел ааданыр эрге дээш социалистиг чарыш че баштай кирип турда, барла стендилерни каяа тургузарының схемаларын кылыр, артынчылар болгаш бок чыыр черлерни ангылаар, суспагайчут кижилерни кижизидер дээш элээн ажылдаар ужурга таварышкан бис. Ам коллективтиң амыдыралы шуут өскерилген. Корум-чурум кижилерни эки чүвеге кижизидип, чаңчыскырып турар. Чижээлээрге, пехке шалаже япирос артынчызы октапкан азы столоваяга столум аштавайн каапкан таварылгаларны сөөлгү үеде черле көрбедим— дел, цех начальнигиниң орлакчызы В. Денежкин чугаалаар.

— Ынчалзажок арыг-шевер— ужур эзерген соругла эвестир. Бедик культураның коллективи дел атты чедип алганыыстан бээр зарып-аржыыр чорук, будүүрүлгеге кемдээшкин дыка кызырылгаа, кадарлыыл ажылдаш үмер-хирер чоруу эвээжээн, а күш-ажылдың будүүрүкчүүлүү «көскүзүбиле белээн. Будүүрүлгеге бедик культура чогаадыкчы күштү улам хайныктырар дет чүве бо-дур.

В. ИОНОВ,
СЭТА-ның корр.

Горький.

«СЕЛЬХОЗХИМИЯНЫҢ» БАЗЫМНАРЫ

«Чемишчидилгелерни тус черлерге тааржыр кылдыр чаштырарының аргаларын калбаа-биле шиңгээдир. Шыгжап кадагалаарының, сөөртүрүнүң болгаш ажыглаарының үезинде чемишчидилгениң үрелир чоруун көскүзүбиле эвээжедир. Органиктиг чемишчидилгелерниң нурлавырын улам долу болгаш чогумчалыг ажыглаарын хандырар». ССРЭ-нин экономиктиг болгаш социал хөгжүлдезиниң кол угланыышкыннарында ынча деп айыткан. Ынчангаш Чадананың районнар аразының «Сельхозхимия» каттыжышкынының ишчилери СЭКП-ниң XXVI съездизиниң материалдарын улуг сонуургал-биле өөренип турар.

СЭКП-нин XXVI съездизи он бирги беш чылда улуг соругларга салган. Ол соругларга белен эвес-даа болза, боттуг-биле күүсеттинер дээрзинге чигзиниг түрбас. Бистин чаа тургустунган коллективис оны херек кырынга боттандырар дээш бүгү күжүн салып турар.

Он бирги беш чылда химия болгаш нефть-химия үлетпүрү аажок хөгжүүр, ködээ ажыл-агыйга агрохимия алдының ролю улгадыр. Ылангыя минералдыг чемишчидилгелерни будүүрери кажангызындан-даа көвүдээр. Минералдыг чемишчидилге будүүрери 150—155 миллион тонна чедер. Оон-биле чергелештир чемишчидилгени ажыгларының болгаш кадагалаарының эң чугула аргаларын шинчээдири негеттинип келген.

Чаан-Хемчик районнуң хөрзүнүң чемиштиг бүүмелдербиле ядыы, сугаан болгаш хаттан үрелир баксыраан. Ынчангаш ында органиктиг болгаш минералдыг чемишчидилге эргежок чугула апарган. Ук черге хөрдүнүң экижидериниң болгаш дүжүттү бедидериниң кара чаңгыс аргазы ол. Ук соругланы боттандырары бистиң коллективтен улуг хамаарыжыр.

Минералдыг чемишчидилгелерни район мурнуку чылдарда-ла ап, ажыглап келген. Ынчалза-даа оларны багай кадагалаанындан чемиштиг түүлү эвээжеп, чамдыкта шуут даштаалың каар турган. Бо хүннерде районнуң он ажыл-агыйының чедизинде чемишчидилге шыгжаар аймаар бар. артканнарынга ам тудар.

Минералдыг чемишчидилгени үрезин-биле деңге чажар сеңдкалар маңаа элээн ажыктыг болур. Чемишчидилгени черни кол болбаазырадыр үеде—күскү андырылга үезинде чажарга чедингир болур. Моон соңгаар чемишчидилгенин хөй кезиин ынчан чажарын планнап турар бис.

Районнуң кайы-даа ажылагыйының хөрзүнүңде фосфор кончуг эвээш. а фосфорлуг чемишчидилгенин маңаа кээп турары бага хөй эвес. Ынчангаш ук чемишчидилгени долу ажыглаары, дүжүүкүр черлерге чажары чугула.

Чадананың районнар аразының «Сельхозхимия» каттыжышкыны он бирги беш чылдың баштайгы чылында 390 муң рубльдин агрохимиктиг ажылдарын кылыр. Шөлдерге чүгле органиктиг чемишчидилгелерни безин 33000 тонналы төгер. А чажар минералдыг чемишчидилгенин хемчээли 3,5 муң тонна. Оон-ынай 3000 гектар черниң химиктиг болбаазыралдыышкынын транспорт-биле, 20000 гектарга ыңдыг ажылды самолет-биле кылыр. Бистиң 12 тракторлуг, 16 машиналыг организациязыска ол белен эвес соругла. Бо соругланы күүсеп-дирде бир дем-биле, план үзүгаар, шудургу ажылдаар ужурлуг бис.

Бо хүннерде «Сельхозхимия» каттыжышкынының машиналары районче минералдыг чемишчидилге сөөртүп турар. «Искра», СЭКП-ниң XXII съездиниң аттыг совхозтарның күзүн чашкан бак-таралга немедле чемишчидилгени бага эгелеливис. Хованың Белек-оол биле Ооржак Кич-оол оларның бөлөр, чүүрер болгаш сөөртүр техникаларлыг «звенолары органиктиг чемишчидилге сөөртүп турар. Олар СЭКП-ниң XXII съездизи аттыг совхозтуң өзөөн сөөртүп дооскан, ам «Хөндергей» совхозта барган.

Бистиң коллективистиң мурнунда улуг соругулар салдынган. Оны ажылдарга бөртандырары техниканы будүүрүкчүлүг ажыглаарынаан, кыыар-чаар материалдарны начылдалдыг чарыгдаарынаан бөлгаш ажылды шын организастаарынаан хамаарыжыр. Ол бүгүнү чогумчалыг кылырынче бүгү күжүвүстү салыр бис.

К. МОҢГУШ.

Чадананың районнар аразының «Сельхозхимия» каттыжышкынының дargазы.

БӨМБҮРЗЕКТИҢ СУДАЛЫ

СЭТА болгаш ПМА: КЫСКА ДЫҢНАДЫГЛАР, ТАЙЫЛБЫРЛАР

СОЦИАЛИЗМ ЧУРТТАРЫНДА

БЕРЛИН

ГДР-нин найысылалының ажыл-ишчилери Германияның Социалистиг чаңгыс аай партиязының ам болур X съездизин чаа-чаа чедишкиннеривиле үткүп турар. Бо чылдың үгүле баштайгы ийи айларында безин Бердиниин үлетпүр будүүрүлгелериниң коллективтери планнан ажыр 60 ажыг миллион марка акшаның продукциязын берген. Съезд мурнунуң чарыжында оларның аразындан эң шылгаранғай түннелдерни чедип алганнарны ГСЧП ТК-ның Хүндүлел. туктары-биле шаңнаан.

Чурттарга тудуу бо-даа чылын бедик темпилер-биле уламчылавышаан. Хоорайның чону бирги кварталда фарык 3 муң чаа квартираларны алган болгаш 700 ажыг квартираларга капитал септелгени кылган.

ПРАГА

Дадарбас кандан хоолайлар будүрериниң чаа цегин тударын тудугжулар болгаш эптекчилер Хөмүүлүн хоолай-прокат заводунга доосхан. Ынчангаш ЧКП-ниң XVI съездизиниг алдар кылдыр алдынган социалистиг хүзээлгелер чедишкиниг күүсеттинген.

Техника талазы-биле алыр-га, чаа цех ховар даөн будүүрүлге деп, заводтуң директору А. Горих чугаалаан. Ону дериинге электроннуг херекселдерни калбаа-биле ажыглаан, материалдарны болгаш белен кылыгларны ыяк контрольдарын чедир кылдынмаан чүүлдерни плередин хынаар автоматтыг система идегеллиг хандырын турар.

Бистиң заводтуң продукциязының эң хөй садыл алыкчызы Совет Эвилели деп. А. Горих демдеглээн. Социалистиг түргүзүшүбүн чылдарында бо будүүрүлге ямзы-бүрү хемчээлдиг 4 миллион ажыг тонна хоолайларны акы-дунма чүртче чорудуп берген. Советтер чүртүнүң хоолайлар будүүрүлгелери-биле үре-түнелдиг кады ажылдажылга үргүлүү хандыкшы олар.

БУХАРЕСТ

Румыния Социалистиг Республиканың Мүрнүү-Барының чүгүнде Олтения районунда нефть болгаш газ байлаттарлыг ийи чаа черни шинчилеп тышкан. 5 муң метр хаңы чердең скважиналар-биле ол үнелиг одаар чүүлдерни казып үндүрерин эгелей берген.

КУБА

Чонуун эртем-биллиг медерелин бедидер дугайында партиниң болгаш чазактың кыйгырыынга социалистиг Куба-ның ажылчы чоннары изиидиле каттыжып харыылаан. Ам безин 140 муң ажыг кижи улуг улус өөренир школаларга биллириишкиннерин киирген. чаа өөредилге чылында эгелээш, олар будүүрүлгеге ажылдавышаан, тос чыл өөредилгеин чедип алыр. «Тоску класс» дээш тулчуушкунчел Кубаның ажылчы чоннарының Профтөвү, Революция камгалалының комитеттери. Хосталга оргулуунун хөй-ниитилиинин чиээлыг өске-даа организациялары идепкейлиг киришкен.

(СЭТА).

ТОДАРГАЙ ДЕПШИЛГЕ

МАДРИД. (СЭТА. корр). Европага эймэк чок чоруг болгаш кады ажылдажылга талазы-биле чөвүлел хуралдың киржикчилери 35 чурттарның төлөэлекчилериниң ужуражышкыны Испанияның найысылалында үргүлүлел турар. Ол ужуражышкынның амгы үе-чадазы түнел документиин ажылдап кылырынга турасхаттынган.

Ол шуулганның ажылында болгаш оон дузалаар организарының ажыл-чорудулгазында тодаргай депшилгениң барын Мадрид ужуражышкынында журналистер демдеглеп турар. Мадрид ужуражышкынының амгы үе-чадазынга таарымчалыг кол үүлдериниң бирээзи — Европага эймэк чок чоруктуң шериг айтырыларының талазы-биле конференциязын чыылырарын ниитп-европа чөвүлел хуралының киржикчилеря 35 күрүнелеэнниң бүгү төлөэлекчилериниң үүлдүг деп көргеш болур.

Ынчангаш «конференциянның ажылының утланыышкынзарын болгаш соругларын тодаргайлаар талазы-биле туруштарның тодаргай-ла чоокшулажып келгенин ам демдеглеп болур. СЭКП ТК-ның Чингине секретары Л. И. Брежневтиң СЭКП-ниң XXVI съездизинге көдүрген даштыкы политиктиг чугула чаа инициативаларының Европаға шериг чаврылышкынының айтырыларының талазы-биле Мадрид ужуражышкынының ажылынга депшилгени чедип алырынга чаагай салдарны чедиргенин хөй дипломаттар болгаш хайгаарачылар онзалап демдеглеп турар.

Ынчазырга ужуражышкынның бүгү киржикчилери аңаа чаагай сеткилдиг чоруктуг илергейлеп, идепкейлиг киришкен болза, шуулганның ажылы шапкын болгаш амгызындаа-даа артык чедишкиниг болур турган ийик. Ынчалзажок ужуражышкынның чамдык киржикчилери оон ажылын үзерин, Европага шериг чаврылышкынын чедип алыр моондактаарын оралдажып келген. АКШ-тың болгаш НАТО талазы-биле оон чамдык эвилелчилериниң делегациялары Мадрид ужуражышкынының ажылынга амга чедир моондактаа таварыштырып турар. Олар боттарынга ажыктыг пропагандистиг шуугазыннарны кылып, Мадрид ужуражышкынының кол сорулгаларынга хамаарышпас чүүл-бүрү өске айтырыларны көдүрүп келгеннер. Социалистиг чурттарның яштыкы херектеринге каржызы-биле холгаалап киржирин АКШ-тың төлөэлекчиэн ам-даа оралдажып турар.

Мадрид ужуражышкының дүрген болгаш чедишкиниг дооварынга моондактаар дээш оралдажышкыннар НАТО-нуң чамдык чурттарының төлөэлекчилериниң чугааларында база илереп турарын эскербейн барып болбас.

Социалистиг чурттарга эвес, а барын талакы империалистиг күрүнелерге ажыктыг шинтпирлерни хүлээп алыр кылдыр социалистиг чурттарның төлөэлекчилерин албаадаар сорулга-биле ыңдыг тактиканы олар ажыглап турар. Социалистиг чурттарның төлөэлекчилери оларның негелдеперя-биле чөпшээрешпес болза, Мадрид ужуражышкын үстүр азы чүгле «ниитп шинтпирни» хүлээп алыр апаар деп, америк болгаш барын талакы күрүнелерниң төлөэлекчилери хөй удаа медеглеп келгеннер.

Совет Эвилели болгаш социалистиг өске-даа чурттар ыңдыг ыңмышкыннарга ойтур шавышкыны бербишаан, тайбынның болгаш айыл чок чоруктуң база кады ажылдажылганың херээн шинтпирлиг камгалап турар.

В. ГОНЧАРОВ.

РЕАКЦИЯ КҮШТЕРИНГЕ УДУР

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Америк расистериниң негрлерге удур ханныг үүгедилгери Атланта хоорайда (Джорджия штат) ам-даа үргүлүлел турар. Расистериниң ол дерзин үүлгедилгелеринге удуралыышкының кампаниязы АКШ-тың өске-даа хоорайларында күштелип эгелээн.

Джерс-Сити хоорайга (Нью-Джерси штат) негрлериин хосталгазын болгаш эргежыын камгалаарының чыскаалынга 10 муң-ажыг кижи киришкен. Соңгу будун чартых чыл дургузунда ол хоорайга 23 негрлерни расистер дерзин ёзу-биле өлүрген. Расистериң негрлерге удур ханныг үүгедилгерин эрге-чагыргалар хереңнее албайн турарын чыскаалларын болгаш митингилериң киржикчилери шыгыы бүрүү шапкан.

Атланта хоорайда расистериин дерзин үүлгедилгери кончаш негрлерге удур ханныг үүгедиишкиннер Каттыжкан Штаттарның бүгү хоорайларында хүн бүрүде болуп турарын АКШ-тың Тайбың чөвүлели бодуюн мезеглелиңге айыткан.

АКШ-та расистериин дерзин үүлгедилгери эрге-чагырганың политиказы-биле сырый холбаалыг болуп турарын оң мезеглелде демдеглээн. Чурттуң милитаризастарының болгаш, дайынзырак халыыдаашкынче Вашингтонуң углаыышкыны расистерге ажыктыг болуп турар.

АКШ-та биче националдарның хамааты эргелерин камгалаар дээш демиселдиг калбартырынче ак сеткилдиг бүгү американдарны АКШ-тың Тайбың чөвүлели кыйгырган.

Премьер-министриниң сагындырыы

ДЕЛИ. (СЭТА). «Таймс оф Индиа» солуунуң бижээн ёзугаар алырга, Индияның премьер-министри Индира Ганди Бхубанешвара хоорайга (Орисса штат) чүве чугаалаан болгаш Ак бажың Пакистанга «Перси мугуллурда эргеажыттарын камгалаарыышкын чепсеэ болдурганын айыткан. Афганистанның чазаанга болгаш чонунга удур дээрбечилерни Ак бажың чогум-на Пакистанны дамчыштыр чепсеглеп, оларны деткип турар. АКШ-тың администрациязының эң хелелиишкиннери оңза ёйлыдыг уржуктарлыг болуп турар деп, премьер-министр сагындырган.

«Индира Гандиниң ол сагындырыы чогугур үеде кылдынган, ынчалзажок Каттыжкан Штаттарның болгаш Пакистанның удургукчулары ол сагындырыг сүмеин дыннаар хөөн чок болуп турар» деп, «Патриот» солуун бижээн.

ЧЕПСЕКТИГ ЧӨҢГЭЭЛЕР

ХАНОЙ. (СЭТА). Вьетнамскидат кыыгаарда байдалды удам чидиглендирерин кыдат шериглер үргүлүлел турар. Вьетнамның информация агентилелиниң дыңнатканын ёзугаар алырга, Вьетнам Социалистиг Республика-биле кыыгаарга хөй санныг чепсектиг өөрүчөңгээ кылыр сорулга-биле ВСР-ниң агаар делгемнеже база хөй удаа шугуун турган. Кыдаттың шериг пароходтары Вьетнамның суг деңискээниже база кирип турар.

Вьетнам Социалистиг Республикаанын талазындан хөй удаа сагындырыглар турбужа. Кыдат таланың чепсектиг ол өөрүчөңгээлери үргүлүлел турарын ВИА агентилел айыткан.

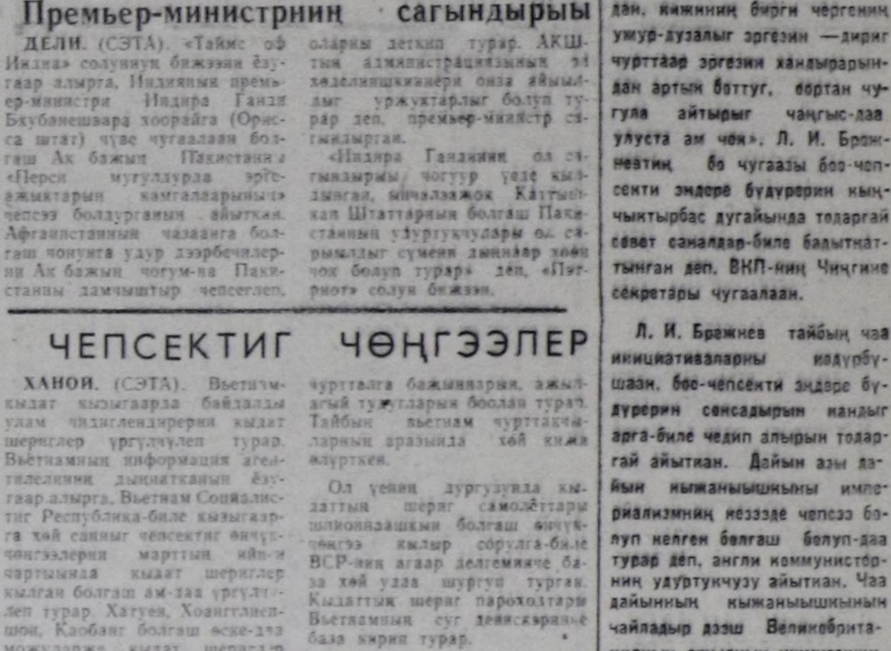

АКШ-тың администрациязы Сальвадорнуң иштики хереквтеринге чепсектиг холгаарлашкынны кылырынга база бир чаа базымны кылган. Латин Америкада ол реаксилиг эрге-чагырганы быжыглаар дээш Сальвадорнуң хунтазынга дайынчы техниканы, оон иштинде вертолёттарны, пулемёттарны болгаш өске-даа боо-чепсекти салып алырыга Вашингтон 25 миллион долларны иемей берген.

Америк шериг чөвүлелчилериниң удуртулгазы-биле хунтаның солдаттары болгаш полицейлери тайбың чурттакчыларны эң-не ыяжыны-биле ажыылап турарлар.

ЧУРУКТА: шаажылакчылар эзчеглиг операция мурнунда.

СЭТА-ның фотохрониказы.

«ОСКАРНЫ» — СОВЕТ ФИЛЬМГЕ

САН-ФРАНЦИСКО. (СЭТА). Совет кино ураи чүүлү кайгамчыктыг тиилелгени чедип алган. Лос-Анджелеске кино ураи чүүлүнүң америк академизиниң чыл бүрү болур байырлыг ёзулалының үезинде «Мосфильм» киностудиязының будүрүп үндүргени «Москва каяк чажынга бүлүреес» деп совет кинону чылдың лаштыкы эң эки фильми деп санаан. Бодуюн бүлиниг үткады, амыдыралды шын көргүскени, хейлаат кириишкинии-биле болган чөптүг чорукка, кижилерниң харылзаалармының шынныыны бүүреп-биле специалистерниң болган көрүкчүлүгүнүң хүлээп көрүшкүнүү чаалап алган совет фильмге кино ураи чүүлүнүң америк академизиниң хөзээ шаннаты — пайгамчыктыг «Оскарны» тыыскан.

• • •

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). «И. П. Обломовтуң амыдыралындан каш хүннер» дээр совет ураңчеан фильмни көргүзери ынга улуг челишкиниг эртип турар. Үш неделя дургузунда ону барык 50 муң ыыжыркүүлар көргеш. Делегейниң кинематографының хөзүүлелиниге ыяк улуг салыышкынны киирип турар совет кино ураи чүүлүнүң шылгаранғай чинчыкшиниринии дугайын тодаргай хөрөчилеп турар ол фильмге аажок улуг соңуургалдыг америк көрүнүүлер илергейлеп турар.

БЕДИК ҮНЕЛЭЭШКИН

ЛОНДОН. (СЭТА). Великобританиянын Коммунистиг партиязының Чиңгине секретары Г. Манленнан Туиккам хоорайга болган митингиге чүве чугаалаан болгаш тайбыңның база чавырлыышкынның хөрзээнге Совет Эвилелиниң шынчы политиказын бедик-биле үнелээн. СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары Л. И. Брежневтиң партияның XXVI съездизинге көдүргени совет тайбың чаа инициативаларның чугула умур-дузазын ол онзалап демдеглээн.

«Тайбыңны намгаларыңдан, кижиниң бирги чергениң умур-дузалыг эргезин — дириг чурттаар эргезин хандырарындан артык боттуг, өртан чугула айтырыг чаңгыс-даа улустың ам чөк». Л. И. Брежневтиң бо чугаазы боо-чепсекти эңдерер будүрерин кыңчыктырбас дугайында тодаргай совет саналдар-биле бадытнаттынган деп. ВКП-ниң Чиңгине секретары чугаалаан.

Л. И. Брежнев тайбың чаа инициативаларны көдүүбүшаан, боо-чепсекти эңдере будүрерин сенсадырын кандыг арга-биле чедип алырын тодаргай айытыкан. Дайын азы дайын ыяжаныышкыны империализмниң нөзээде чепсээ болуп келген болгаш болуп-даа турар дээп, англи коммунистиниң удуртукчузу айытыкан. Чаа дайынның ыяжаныышкынын чайладыр дээш Великобританиянын ажылчын шимчээшкини болгаш чурттуң депшилгелиг күштери болдунар-ла бүгү чүүлдерни ыяыр умурлуг дээп, Г. Манленнан онзалап демдеглээн.

Ю. А. Гагариннің космосче ужутканының 20 чылынга уткуштур

БҮГҮ ЧЕДИИШКИННЕРИМ — ООҢ АЧЫЗЫ:

ЧУРУКТАРДА: А. Т. Гагарина — бөмбүрзектиң бирги космонавтызының авазы; бирги космонавтының төрүттүнген болгаш өскен бажыңы (Смоленск областың Клушино суур).

Г. КАЛАЧЬЯННЫҢ фотозу.

«Космосче орук» деп номунга Ю. А. Гагарин авазының дугайында ынча деп бижээн. Бо хүннерде чурт бодунуң бирги космонавтызы Ю. А. Гагариннің космосче «ужудушкунуның 20 чыл оюн демдеглээринге белеткенип турар үеде оон авазы Анна Тимофеевнага Гагарин хоорайда хөй-хөй чагаалар, хөй аалчылар кээп турар. Оон оруе самоварындан ким шай ишпээн дээр: шылгарангай эртемденнер болгаш күрүне ажылдакчылары, даштыкы аалчылар болгаш Тюменьниң нефтижилери-даа, делегейде сурагжаан артистер болгаш талыгырда Магаданнан школачылар-даа, Кузбасстың шахтёрлары болгаш Кольск чартык ортулуктан балыкчылар-даа.

Бөмбүрзектиң бүгү авазында бар эң эки чүүдерни бо неде чыып каан дег: топтуг болгаш ажык сеткилдиг, ээлдек чүректиг болгаш эвилең, негеделіг болгаш тавында шыңгыы ие. Анна Тимофеевнаны хоорайда билбес, аңаа ынак эвес кижи чок. Бодунуң районунда хөй-ниити ажылынга идепкейлиг киржип, бистиң чуртувустуң хөй-хөй хоорай, суурларында пионерлер-биле күш-ажылчы коллективтер-биле чагаа харылзаазын тудуп келген.

Космостуң бежен маадырлары Анна Тимофеевнаны авазыве деп адаар.

КОСМОС ЭРАЗЫНЫҢ ХҮН ДЕМДЕГЛЕЛИ

1969 чылдың октябрь 6-да космос шинчилелдериниң метеорология программазы эгелээн. Орбитажке «Метеор» спутникти салып үндүрген.

1969 чылдың октябрь 11-де Г. Шонин, В. Кубасов оларның башкарганы «Союз-6» корабль ужудуп үнген. Анда космоска баштайгы каннаашкынны чоруткан. Дараазында хүнде олча орбитажке үш космонавтылыг «Союз-7» ужудуп үнген. А. Филипченко, В. Волков, В. Горбатко олар «Союз-6» космос корабли-биле чоокшулажырының эдиглерин кылган. Дараазында хүнде бөлүк ужудушкунга В. Шаталов биле А. Елисеевтиң башкарганы «Союз-8» немешкен. Ол шенелделернин үезинде чеди космонавтылыг үш корабльдиң чеди хонукта кады ужудушкунунга оларны чоокшулаштырып, ырадып турган.

1969 чылдың октябрь 14-те социалистиг чурттарның кады ажылдажылгазының «Интеркосмос» программазы боттанып эгелээн. Ол сериянып «Интеркосмос-1» спутниги Хүн-Чер хамаарылгаларын шинчилээрибиле салып үндүрген. Спутникке ССРЭ-ге, ГДР-ге, ЧССР-ге кылып бүдүрген аппаратуразының тургускан.

Ийи ай болганда Чернин ионосферазын шинчилээринге таарыштырган «Интеркосмос-2» спутникти салып үндүрген.

1970 чылдың июнь 1-де А. Николаев болгаш В. Севастьянов составтыг экипаж башкарган «Союз-9» корабль орбитаже ужудуп үнген. Ол даэрге башкарылгалыг ужудуушкунарында дуусаазын узадыр талазы-биле чугула үеде болган. Космонавтылар ынчаарда космоска 18 хонук ажыллаанар.

1970 чылдың сентябрь 24-те автоматтыг станцияның дузазы-биле Айның довураан Черже эң баштай аскелген. «Луна-16» станцияны сентябрь 12-де салып үндүрген турган. Айның кырынга ол чымчаа-биле хонган болгаш оон довураан алгаш, Черже эвп келген. «Луна-17» автоматтыг станция-биле кады бистин «Луноход-1» шинчилекчиниң 1970 чылдың ноябрь 10-да космосче салып үндүрген. Космосту шинчилээр талазы-биле калы ажылдажылга дугайында совет-француз дугуржулгага дүүштүр француз корунчуктуг аппаратка эптээн болгаш Айның кырын шинчилээн.

1971 чылдың апрель 19-та «Салют» деп орбита станциязын салып үндүрген. Оон соонда дөрт хонганда В. Шаталов, А. Елисеев болгаш Н. Рукавишников составтыг экипаж «Союз-10» корабль-биле станцияже углай ужудуп үнген. Космос аппараттарын тыварының, чоокшулажырының, оларны тудуштурарының методиказын космонавтылар ол ужудуушкунунуң үезинде боттандырган.

1971 чылдың май 28-те автоматтыг чаа станцияны Марсче чөрүткен. Чартык чыл болганда «Марс-3» станция Марстың кылымал спутнигинин орбитазынче киргеи болгаш ол планетаже хондурар аппаратты үгланырын чөрүткен. Нолбрь 27-де космонавтиканың төөгүзүнде бир-ле дугаарында Марстың кырынга аппаратты чымчаа-биле хондурган. Марстың кырынга чурүктар тырттырышкынын база боттандырган.

1972 чылдың февраль 25-те «Луна-20» станцияны Черге дедир каар аппаразы Ай довураан ийнги удаа кылдыр эккелген.

1972 чылдың апрель 4-те чедирикчи чангыс ракета-биле харылзааның «Молния-1» спутнигин болгаш француз «Мас» деп бичии спутникти космосче үндүрген. Ийи ай болганда ыңдыг ужудуп үндүрүушкүнүң база катаптаан.

(СЭТА).

ХӨЙ-ХӨЙ ЧУРТТУ ХӨӨМЕЙ ЭРГИИР

«Делегей улустарының уран чүүлү» деп телефестивальдың IV ээлчээ март төнчүзүнде Москвага ажыттынган. Эрткен фестивальдарга 17 чурт киржип турган болза, бо чылын 34 чурттарның телекампаниялары аңаа киришкен. Акы-думалышкы Моолдуң, Вьетнамның, Герман Демократтыг Республиканың, Болгарияның, Кубаның, Индияның, Францияның, Турцияның болгаш оон-даа өске даштыкы чурттарның мурнуудан жюриниң төлээлери — хүндүлүг аалчылар ажыдыышкынга келген. Фестивальдың эмблемазын сес-биле чуруурга мындыг янзылыг. Останкинода телестудцяның дээрже йлендир белээн суургазының фонунга бомбүрзектиң куржай алган төлээш чайбап турар. Ында «Радуга-81» деп электронныг табло чивецээн.

Өйлеп-өйлеп өңнүг дамчыдылгага көрүп турарывыс таныырывыс бо эмблемаже камера угланган соонда, фестивальдың музыкалыг медээлери дыңналып үнүп. Залда олурганнар — жюриниң даргазы ССРЭ-ниң улустуң артизи, Күрүне шаңналының лауреады, Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры Игорь Моисеев баштаан жюри кежигүнери туруп уткааннар.

Байырлыг концертти Бүгүзавилел радиозуунуң болгаш Төп телевидениениң улусчу оркестриниң программазы-биле ажыттыган. Ажыдыышкынга Совет Эвилелиниден 18 коллектив киришкен. Оон иштинде 8 хире фольклор бөлүктери бар. Оларның аразында Дагестанның, Грузияның улусчу ыры, танцы ансамблдери солун программаны көргүзүлер. Латаняның 40 хире күүселикчилериниг национал танцы бөлүүн көрүкчүлер база чылыы-биле уткаан.

«Челээш-81» деп чурттар аразында телефестивальче тыва хөөмейжилер ансамбли «Сыгырганы» чалааны — национал онзагай шынарлыг ансамблерни деткип турарының бөрүмдээзы болур.

Ансамбльдың программазының кол өзээн солистер Хунаштаар-оол Ооржактың, Аңоол Кара-Салдың, Дмитрий Отурнуң, Эрес-оол Кууларның күүселделеринге ооргалаңдыр тургускан.

Ранеа Хомушку, Людмила Саая, Ранеа Кара сүглер хомуставышаан, хөөмейниң үш үнге шынгы ыры фонум тутканда, Ак-оол игил-биле үдээш. Хунаштаар-оол чоорту белдиир сыгырткан. Очур биле Маржымал каргыраалдап баастаан — түнелиниде чайгаар каттышкан лирикалыг хөөмей ансамбли боон хөй-хөй көрүкчүлерни оңза сонуургаткан.

Ак-оолдуң хөөмейинде «чыдын чыпчас ыяап кара» деп тывызыыктаарывыс дамырактарның аяны, а Хунаштаар-оолдуңда — ак-кан хемнериниң ыяш күүселдези болур.

«Хөөмей чүгле түрк, моол уктуг 9 хире улустарда бар: тывалларда (эң-не сайгарзап), алтайларда, хакастарда, моолдарда, каракалпактарда, казактарда, ол ышкаш тибеттерде болгаш европа талада чүгле башкыларде». (И. Богданов «Музыкальная жизнь» журнал, № 1, 1979 чыл).

Тыва улуста ырлаарының ол уран аргазында хөөмей, сыгыт, саргыраа деп үш кол хевир барын билир бис. Ырлаарының ол түскайлап, үш аргазын янгызы-биле хөөмей деп доктаатса чүүлүүр боор деп саналдап турар бис. Чүге дээрге каргыраа-даа хөөмейден уктаган, сыгыт-даа база-ла оон чүгле бедик үнде хевирлидир.

Сөөлгү үеде хөөмей ырының чажыдын чүгле музыковедтер эвес, фонпатр эмчилер база шинчилеп турар. Хөөмейни оорепп алыксаан аныяктар ол шинчилелдерни помчуза чогуур. (В. Маслов биле Б. Черновтуң «Чангыс кижиниң дуэдинин чажыды» деп чүүлүн сүмелеп тур бис. «Советская типография» журнал, № 1, 1980 чыл. Ол-ла журналдарда төөгү эртемнериниң доктору С. Вайнштейнниң чүүлүнде хөөмейниң төөгүзүн бижээн).

«Сыгырга» ансамбльдиң сураа элээн алгыл турар. Ол ансамбль Москвага ам 3 дугаар барып турары бо. Бо удаада эң-не харыысалгалыг концертте киришкен. Мооң мурнунда анаа 2 минута берип турган болза, бо удаада арыг бижидилгеге 5 минута берген.

— «Радуга-81»-ниң бо өнүг бижидилгезин апрель сөөлзүрелиир Төп телевидениеде дамчыдар. Тыва хөөмейжилер, эр-хей болдунар! «Челээшке» боттарыңарны чугаажок көөр силер. Мен силерниң ансамбльди эң шыырак фольклор коллективтеринге хамаарыштырадыр мен. Экраннар дамчып, чурттар аразына элээн аян-чорук кылыр болган-дыр силер — деп, телефестивальдың кол редактору, РСФСР-ниң уран чүүлүнүң алдарлыг ажылдакчызы Ирина Аненкова биске бүзүредиг чугаалады. Ансамбльди «Тыва» деп адап каан.

Ынчалза-даа кол шаңналды кымга тыпсырын (ССРЭ-ниң күртелерадиозуңуң түскай шаңналын) «Радуга» эфирже үзеп соонда, миллион-миллион телекөрүкчүлерниң саналын барымдаалап шиитпирлээр.

Хөөмейни хей-хөй улустарның ынак ырызы кылдыр сурталдарда, бир-ле дугаарында, оон профессионал деңгелеи бедидириве чугула. Оны чедип алырда Кызылдың уран чүүл училищезинин ыры салбырында хөөмейжилер бөлүүн ажылдар ейи келген. Оон ынай оон музыкалыг үделгезин тыважыдып, сайзыралыры чугула.

Ч. КУУЛАР,
республиканың эртем-методиктиг төвүнүң кылдыс эргелекчизи.

СПОРТ * СПОРТ * СПОРТ

ЧАРТЫК-ЛА САН ЧЕТПЭЭН

Республиканың «Урожай» эки тура спорт ниитилелиниң бирги чери дээш шыдыраа маргылдаазы Кызылдың шыдыраа клубунга неделя дургузунда үргүлчүлээш доозулган. Анаа Кызыл районнуң төлээзи Моңгун-оол Түлүш сөөлгү салыгда хоочун шыдыраачы П. Артомоновту уткаш, аңаа чогуур 17 сандан эң хөй санны ап, 1981 чылда «Урожай» ниитилелиниң республика чемпиону деп бедик атты чаалап алган. «Урожайның» чемпиону чораан Эрзинниң шыдыраачызы С. Идам тиилекчиге чартык-ла сан чедирбейн барган. Үшкү черде — оңла районнуң төлээзи Д. Бүдү.

Хереэжен улус ортузунга Тандыдан келген республиканың экс-чемпиону Эминда Ооржак 12 сандан 11.5 санны алгаш, тиилекчи болган. Барыын-Хемчиктен О. Сарыглар, Эрзинниң шыдыраачызы С. Хайдың шаңналдыг черлерни эвлээннер.

С. ХОЖУЯ.

ХҮРЕШ МАРГЫЛДААЗЫ

Тандыда Тока аттыг совхозтуң төвү Элегес суурга хуу болган команда талазы-биле бирги чер дээш хостуг хүрешке район маргылдаазы болуп эрткен. Аңаа ниитизи-биле 76 мөге киришкен. Маргылдаага «Россия», «Коммунизминиң херели», Тока аттыг совхозтарның командалары идепкейлиг киришкен. Маргылдааның улуг судьязы И. Дайынчы «Командалар маргылдааны эгелээрине белен» деп, районнуң хостуг хүреш федерациязының даргазы Б. Балчий-оола илеткээн.

Ийи хүнүң дургузунда изиг-түлүк үргүлчүлээн спортчу чидиг демиселдин түнелинде «Россия» совхозтуң найыралдыг командазы эки бедеткенгенин бедик техниканы көргүзүп, бирги черже үнген. Тиилекчилер районнуң спорт комитединиң, ВЛКСМ райкомунуң шилчир кубогу болгаш вымпел-биле шаңналган. «Коммунизминиң херели» Тока аттыг совхозтарның командалары ийиги, үшкү черлерни эвлегилээн.

Түс-түс деңгилерни алырга, 45-тен 100 килограмм чедир деңгилиг мөгелер хүрешкен. Деңги аайы-биле шаңналдыг черлерни Александр Бегзи («Коммунизминиң херели»), Семен Наксыл («Россия»), Юрий Оюн (Тока аттыг), Александр Павлов («Россия») болгаш өскелер-даа эвлээн.

Эрткен маргылдаага бала бир солун үүл болза, 16 мөгениң иштинден тыва хүрештин тулган чемпионун илеткээринге